فصل‌نامه راهبردهای آموزش
دوره ۵، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۱
صفحات: ۲۲۹-۲۲۳

Iranian Quarterly of Education Strategies
Vol. 5, No. 4, Winter 2013
Pages: 223-229

پژوهشی

روایی و پایایی پرسش‌نامه ارزشیابی استادان

فاطمه حسینی[1] *MSc*، فاطمه کریمی[*] *PhD*

[*]گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

[1]گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

چکیده

اهداف: به‌منظور استفاده کارآمد از نظرات دانشجویان برای ارزشیابی عملکرد استادان، باید پرسش‌نامه‌هایی جامع که دارای سئوال‌های تعمیم‌پذیر و مبین متغیرهای اصلی مورد آزمون باشد، طراحی شوند. از این رو، هدف پژوهش حاضر بررسی روایی و پایایی پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان بود.

روش‌ها: این مطالعه پیمایشی در جامعه دانشجویان دانشگاه گیلان در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ انجام شد و ۶۲۶ دانشجو به روش نمونه‌گیری تصادفی از ۵ دانشکده انتخاب شدند. برای سنجش روایی هر پرسش فرم ارزشیابی اساتید، از پرسش‌نامه محقق‌ساخته شامل ۹۹ سئوال بسته‌پاسخ استفاده شد. برای تعیین پایایی با روش ضریب توافق از فرم‌های تکمیل‌شده ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان، ۲۶ نمونه از دانشکده فنی، ۴۲ نمونه از دانشکده‌های کشاورزی، علوم پایه و تربیت بدنی و ۶۶ نمونه از دانشکده علوم انسانی به تناسب جمعیت دانشکده‌ها مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: روایی محتوایی برخی از مولفه‌های سئوال‌های اصلی کمتر از ۳۰٪ بود و ارتباط کمی با سئوال اصلی داشت. ضریب توافق به‌دست‌آمده برای همه سئوال‌ها بالا بود. در دانشکده فنی- مهندسی، سئوال ۱۱، در دانشکده‌های کشاورزی، تربیت بدنی و علوم پایه سئوالات ۱۳ و ۱۴ و در دانشکده علوم انسانی سئوالات ۶، ۱۲، ۱۳ و ۱۴ پرسش‌نامه ارزشیابی از بالاترین توافق برخوردار بودند.

نتیجه‌گیری: روایی محتوایی پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید دانشگاه گیلان در بعضی از سئوالات پایین است. درخصوص پایایی (ضریب توافق) سئوالات پرسش‌نامه نیز گرچه همه آنها از پایایی بالایی برخوردارند، ولی این درجه توافق از دانشکده‌ای به دانشکده دیگر متفاوت است.

کلیدواژه‌ها: روایی، پایایی، پرسش‌نامه ارزشیابی، استادان، دانشجویان

Reliability and validity of academic staffs' evaluation questionnaire

Hosseini F.[1] *MSc*, Karimi F.[*] *PhD*

[*]Department of Educational Sciences, Faculty of Literature & Human Sciences, University of Gilan, Rasht, Iran
[1]Department of Educational Sciences, Faculty of Literature & Human Sciences, University of Gilan, Rasht, Iran

Abstract

Aims: It is necessary to design some comprehensive questionnaires with generable questions explaining the main variables of the test in order to use students' views efficiently for the evaluation of academic staffs' performance. So, the aim of the present study was to examine the reliability and validity of the academic staffs' evaluation by students' questionnaire.

Methods: This survey research was conducted among Gilan university student in 2009-10 and 626 students were selected using random sampling method from among the five faculties. In order to assess the validity of academic staffs' evaluation questionnaire, a researcher-made questionnaire including 99 closed-ended questions. To determine the reliability using the agreement coefficient from the academic professors' forms completed by students, 26 samples of agricultural faculties, 42 samples of technical faculty, 66 samples of humanities faculty were analyzed according to the population of faculties.

Results: The content validity of some components of principal questions was less than %30 and has not a little relationship with the main question. The obtained agreement coefficient was high for all questions. In technical engineering faculty, 11th question and in agricultural faculty, physical education and basic sciences faculties the 13th and 14th questions and in humanities faculty, 6th, 11th, 12th and 13th questions enjoyed the highest agreement.

Conclusion: The content validity of Gilan academic staffs' evaluation questionnaire is low for some questions. In terms of reliability (agreement coefficient) of the questionnaire's question, although all were enjoying high reliability, however, this agreement coefficient differs from one faculty to the other one.

Keywords: Validity, Reliability, Evaluation Questionnaire, Academic Staffs, Students

نویسنده مسئول: فاطمه کریمی. تمام درخواست‌ها باید به نشانی fathemeh.lahije@yahoo.com فرستاده شوند.

دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۶/۷ پذیرش مقاله: ۱۳۹۱/۷/۸

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

مقدمه

مهم‌ترین وظیفه مدیریت، کنترل است که می‌تواند در مدیریت منابع انسانی به‌صورت ارزشیابی عملکرد متجلی شود [۱]. فرآیند ارزشیابی عملکرد، نوعی کنترل بازخورد است که بیانگر میزان اثربخشی کارکنان یک سازمان است [۲]. به فرآیند نظام‌دار جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات به‌منظور تعیین این مطلب که آیا هدف‌های مورد نظر تحقق یافته‌اند یا در حال تحقق‌یافتن هستند، ارزشیابی می‌گویند [۳]. اگر این تعریف را به ارزشیابی استادان تعمیم دهیم، می‌توانیم بگوییم ارزشیابی استادان تعیین میزان موفقیت استادان در رسیدن به هدف‌های آموزشی خود است [۴]. ارزشیابی از کیفیت فعالیت‌های علمی- آموزشی اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها دست‌کم از دو جنبه ۱- کمک به اعضای هیات علمی در بالابردن سطح کیفیت فعالیت‌های خود و ۲- کمک به مدیران موسسات آموزشی در تصمیم‌گیری‌های درست درباره اعضای هیات علمی، مفید است [۵]. تعریف جامعی از پیشرفت کارآیی استادان می‌تواند شامل دانش و فهم علمی، مهارت در طراحی، روش‌ها و کاربردهای تحقیق، تدریس مدیریت و خدمت به اجتماع و بهره‌گیری از نظام ارزیابی صحیح باشد [۶]. نتایج ارزیابی عملکرد هیات علمی می‌تواند از یک سو اطلاعات لازم را برای تحلیل مسایل آموزشی و اخذ تصمیم‌های اداری و کارمندی در اختیار مدیران مافوق قرار دهد و از سوی دیگر، به‌عنوان بازخورد عملکرد تدریس، اطلاعاتی را در اختیار استادان بگذارد تا از این اطلاعات برای اصلاح روش‌ها و شیوه‌های تدریس استفاده کنند و گامی به‌سوی افزایش اثربخشی فعالیت‌های آموزشی خود بردارند [۷]. مهم‌ترین موضوعی که در ارزشیابی استادان مورد توجه قرار می‌گیرد، میزان اثربخشی تدریس آنها در امر آموزش است. یکی از مهم‌ترین ارزشیابی‌ها در تمام نظام‌های آموزشی، ارزشیابی دانشجویان از فعالیت‌های اساتید است [۸].

مطالعات مربوط به بررسی عوامل موثر بر ارزشیابی استادان از رشد خوبی در دپارتمان‌های علمی برخوردار بوده است [۹]. به‌رغم پژوهش‌ها و مطالعات مختلفی که در مورد ویژگی‌های تدریس اثربخش صورت گرفته است، همواره عده‌ای از صاحب‌نظران، این گونه مطالعات را مورد انتقاد قرار داده‌اند [۱۰]. اکثر نتایج آن مطالعات به‌علت ناهمگنی داده‌ها مخدوش است [۱۱]. *آلیمونی* معتقد است که نارضایتی اکثریت استادان درباره نظرخواهی از دانشجویان برای ارزشیابی اساتید، وضعی نگران‌کننده ایجاد کرده است و این نگرانی ناشی از عدم دقت کافی دانشجویان در پاسخ‌دهی به سئوال‌های پرسش‌نامه ارزشیابی است [۱۲]. *جاکوبز* این امر را پدیده‌ای کلی فرض می‌کند و عنوان می‌کند که پژوهش‌های انجام‌شده توسط روان‌شناسان در چند دهه اخیر به‌روشنی نشان می‌دهند که صفات شخصی و ویژگی‌های کلی محیطی، ادراک و قضاوت‌های افراد را تحت تاثیر قرار می‌دهد و دلیلی وجود ندارد که انتظار داشته باشیم دانشجویان و دانش‌آموزان در ارزشیابی خود از اساتید، از این نوع تاثیرها مصون باشند [۱۳]. به‌رغم اختلاف نظرهای زیادی که درباره استفاده از نظرات دانشجویان برای ارزشیابی از استادان وجود دارد، این روش از کاربرد فراوانی برخوردار است [۱۴]. بنابر نظر *تورن* و همکاران ظاهراً استفاده از نظر دانشجویان برای ارزشیابی از کار استادان دانشگاه‌ها، تنها منبع اطلاعاتی ملموس در دانشکده‌ها و دانشگاه‌های سراسر جهان است [۱۵]. پژوهش *کریمی* و همکاران نشان می‌دهد که ۸۲٪ استادان با ارزیابی کیفیت تدریس استادان توسط دانشجویان موافق بوده‌اند [۱۶].

در حال حاضر، با توجه به امکانات دانشگاه‌های مختلف سراسر دنیا، متداول‌ترین راه نظرخواهی از دانشجویان، اجرای پرسش‌نامه است [۱۷]. آنچه در مرتبه اول در ارزشیابی استادان اولویت دارد این است که آیا پرسش‌نامه‌های ارزشیابی از ویژگی لازم پرسش‌نامه‌بودن و به‌عبارت دیگر از روایی و پایایی برخوردارند یا خیر؟ از آن‌جا که ارزشیابی براساس اطلاعات و داده‌های منظم به اتخاذ تصمیم منجر می‌شود، لذا این اطلاعات باید عینی بوده و براساس معیارهای قابل قبول و ملموس حاصل شود [۱۸]. پرسش‌نامه‌ها به دو دسته هنجاری و ملاکی تقسیم می‌شوند. پرسش‌نامه‌های ارزشیابی جزو پرسش‌نامه‌های ملاکی هستند. *ثوروندایک* و *هیگن* به چهار ویژگی مطلوب داده‌های پرسش‌نامه‌های ملاکی یعنی به‌ترتیب ربط‌داشتن، بی‌طرفی یا خالی‌بودن از سوگیری، پایایی و دردسترس‌بودن اشاره می‌کنند [۱۹]. منظور از ویژگی ربط‌داشتن این است که یک آزمون باید با توجه به قابلیت انطباق آن با موقعیت واقعی شخص، مورد قضاوت قرار گیرد. ویژگی بی‌طرفی به این معنی است که همه افراد در کسب نمره خوب، فرصت مساوی داشته باشند. پایایی یا دقت در سنجش نیز به نتایج ثابت یا قابل تکرار اشاره می‌کند و دردسترس‌بودن به این معنی است که دست‌یابی به اندازه ملاک، میسر باشد [۲۰]. در مجموع باید توجه داشت که پرسش‌نامه‌های نظرخواهی همانند هر وسیله اندازه‌گیری باید حایز ویژگی‌هایی از جمله؛ عینیت، سهولت اجرا، سهولت نمره‌گذاری، عملی‌بودن، سهولت تعبیر و تفسیر و روایی و پایایی باشند تا بتوانند برای منظوری که ساخته شده‌اند، مفید واقع شوند [۲۱]. اگر قرار باشد از نظرات دانشجویان برای ارزشیابی عملکرد استادان به‌منظور بهره‌گیری در استخدام قطعی، ارتقا و غیره استفاده شود، لازم است پرسش‌نامه‌هایی جامع (که دارای سئوال‌های کلی، تعمیم‌پذیر و مبین متغیرهای اصلی مورد آزمون باشند) توسط متخصصان ارزشیابی و با رعایت کلیه اصول ضروری تهیه شود [۲۲]. پژوهش‌های بسیاری نیز نتایج حاصل از ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان را به عواملی همچون اعتبار و دقت پرسش‌نامه وابسته کرده‌اند. *ویودا* به روایی و پایایی ناکافی پرسش‌نامه‌های ارزشیابی در یک ارزشیابی درست اشاره می‌کند [۲۳]. *حسینی* در پژوهش خود اظهار می‌دارد که ارزشیابی استاد توسط دانشجو با استفاده از

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

پرسش‌نامه، کاری است که به‌طور معمول انجام می‌شود؛ اما برای استفاده از این ارزشیابی‌ها باید داده‌های به‌دست‌آمده از روایی و پایایی لازم برخوردار باشند [۲۴]. خَیّر، مهم‌ترین ویژگی پرسش‌نامه‌های ارزشیابی را روایی و پایایی آنها می‌داند و معتقد است به‌منظور تهیه یک فرم ارزشیابی موفق برای سنجش تدریس اثربخش، لازم است این فرم براساس یک مدل ساختاری مبتنی بر مبانی نظری و تحقیقات علمی تهیه شود [۲۵]. محتوای سئوالات ارزشیابی، مهم‌ترین و مشکل‌دارترین بخش ارزشیابی از دیدگاه استادان است. در بررسی *جواهری‌زاده*، ۸۸٪ اعضای هیات علمی اعتقاد داشتند که ۹ سئوال فرم‌های ارزشیابی اساتید نمی‌تواند به‌خوبی منعکس‌کننده فعالیت‌های تدریس آنها باشد؛ به‌طوری که این سئوالات بسیار کلی و ذهنی است و باید با توجه به شاخص‌های دقیق‌تری تهیه شود [۲۶]. هر نوع وسیله اندازه‌گیری به هر منظوری که تهیه شود باید دارای ویژگی‌هایی باشد تا آن وسیله برای منظوری که ساخته شده مفید باشد. روایی و پایایی از مهم‌ترین این ویژگی‌هاست. علاوه بر این، آگاهی اساتید از اولویت و اهمیت هر یک از ویژگی‌های مورد ارزیابی از نظر دانشجویان، امر یادگیری را تسهیل نموده و موجب بهبود کیفیت آموزش خواهد شد [۲۷]. پژوهش *معزی* و همکاران نشان داد که برخی از اساتید دانشگاه معتقد به تفاوت اولویت معیارهای ارزشیابی هستند و معتقدند بعضی از سئوالات باید از امتیاز بیشتری در نمره‌دهی برخوردار باشند. براساس این پژوهش، از دیدگاه استادان معیارهای یک مدرس خوب، دارابودن معیارهای توانایی علمی، روش تدریس مناسب، رعایت نظم و مقررات و رعایت اخلاق است و در مورد اولویت‌بندی شاخص‌های مندرج در فرم ارزشیابی، از ۱۵ شاخص مندرج ۵ شاخصِ اولویت‌دار از نظر آنان، تسلط به محتوای درس، قدرت بیان و تفهیم مطالب درسی، تسلط مدرس در رفع اشکالات درسی، مشاوره و قدرت مدیریت و هدایت آموزشی در دست‌یابی به اهداف و حضور به‌موقع مدرس بود و کم‌اهمیت‌ترین شاخص از نظر آنان استفاده از وسایل سمعی و بصری مناسب، تعیین اهداف، ارایه طرح درس و میزان پذیرش انتقادات و پیشنهادات بود [۲۸].

مفهوم اصلی روایی در آزمون‌های هنجاری و ملاکی شبیه یکدیگر است و در پی پاسخگویی به این پرسش است که آیا نمره‌های به‌دست آمده از اجرای آزمون برای مقاصدی که آزمون بدان منظور طراحی شده است، مفید و کافی است یا خیر [۲۹]. برای بررسی روایی روش‌های مختلفی وجود دارد: روایی صوری، محتوایی، سازه، فرم‌های هم‌ارز، بازآزمایی و تحلیل عاملی.

منظور از روایی محتوایی این است که سئوال‌های مورد استفاده در یک آزمون تا چه اندازه معرف کل سئوال‌های ممکن است. آزمون‌های مورد استفاده در آموزش و پرورش و روان‌شناسی دارای اهداف عمده‌ای است؛ از جمله پاسخ به این پرسش که آیا نمرات آزمون به مفاهیم نظری که آزمون برای سنجش آنها درست شده مربوط است یا خیر [۳۰]. هر چند برای تعیین روایی محتوایی هیچ‌گونه روش آماری وجود ندارد، اما برای تعیین آن می‌توان از قضاوت‌های متخصصان در این باره که سئوال‌های آزمون تا چه حد معرف محتوی و هدف‌های برنامه است، استفاده کرد [۲۹]. به اعتقاد *مورفی* و *شوفر* قضاوت‌های مربوط به روایی محتوایی نه قطعی است و نه نهایی. آزمون‌ها نیز از سطوح مختلف روایی برخوردارند، زیرا متخصصان همیشه در قضاوت‌های خود با هم توافق ندارند [۳۱]. از آنجا که تحلیل عاملی درصدد سنجش رابطه یک متغیر با متغیر اصلی است و روش آماری است که تعداد و ماهیت متغیرهایی را که یک آزمون اندازه می‌گیرد مشخص می‌کند [۳۰]، در پژوهش حاضر مورد استفاده قرار نگرفته است؛ زیرا پژوهشگران درصدد سنجش روایی محتوایی سئوال‌های پرسش‌نامه ارزشیابی مبنی بر این اصل بودند که در هر یک از سئوال‌های پرسش‌نامه، نگرش پاسخگویان تا چه حد به نگرش طراح آزمون نزدیک است. *ویرسما* و *جورس* مطرح می‌کنند که وقتی از داوران خواسته می‌شود تا سئوال‌ها را درجه‌بندی کنند، بهتر است از یک فرم مشخص و هماهنگ استفاده شود تا بتوان نتایج داوری آنان را با هم مقایسه کرد یا با هم جمع نمود و آنگاه میانگین آنها را مورد مقایسه قرار داد و در مورد سئوال‌هایی که از بقیه سئوال‌ها ضعیف‌تر ارزشیابی شده باشند تجدید نظر کرد [۳۲].

با توجه به اهمیت ویژگی روایی و پایایی در یک پرسش‌نامه مناسب، هدف از پژوهش حاضر، بررسی ویژگی‌های مذکور در پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان بود.

روش‌ها

این مطالعه پیمایشی در جامعه دانشجویان دانشگاه گیلان در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ انجام شد. حدود ۱۰٪ دانشجویان (۶۲۶ نفر) به روش نمونه‌گیری تصادفی به تفکیک از ۵ دانشکده علوم انسانی (۱۴۷ نفر)، علوم پایه (۱۶۵ نفر)، علوم کشاورزی (۱۳۸ نفر)، فنی و مهندسی (۱۴۴ نفر) و تربیت بدنی (۳۲ نفر) انتخاب شدند.

روایی محتوایی پرسش‌نامه: سنجش روایی هر یک از پرسش‌های فرم ارزشیابی اساتید با استفاده از پرسش‌نامه محقق‌ساخته شامل ۹۹ سئوال بسته‌پاسخ برای سنجش مرتبط یا غیرمرتبط‌بودن سئوالات پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید انجام شد. از دانشجویان خواسته شد تا میزان نزدیکی هر مولفه را با سئوال اصلی در مقیاس پنج‌سطحی طیف لیکرت از "خیلی زیاد" تا "کم" مشخص کنند. از مجموع ۶۲۶ نفر نمونه، ۵۵۰ پرسش‌نامه تکمیل‌شده جمع‌آوری شد. برحسب درصد انطباق هر یک از مولفه‌ها با سئوال اصلی پرسش‌نامه، سئوال‌های مرتبط از غیرمرتبط تفکیک شد و روایی محتوایی به‌دست آمد.

پایایی پرسش‌نامه: پرسش‌نامه در صورتی دارای پایایی است که اگر آن را در یک فاصله زمانی کوتاه چندین بار به گروه واحدی

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

از افراد بدهیم، نتایج حاصل نزدیک به هم باشند [۳۳]. روش‌های تعیین پایایی را به‌صورت تحلیل سئوال، پایایی مصححان، بازآزمایی، فرم‌های هم‌ارز و همسانی درونی و تحلیل عاملی تقسیم‌بندی می‌کنند. علاوه بر روش‌های فوق چنانچه ضریب همبستگی (r) مجذور شود، ضریب تعیین به‌دست می‌آید که نشانگر درصد یا درصد واریانس مشترک دو متغیر است [۳۴]. در پژوهش حاضر به دلیل اهمیت و کاربرد درست برای به‌دست‌آوردن پایایی، از روش ضریب توافق استفاده شد که نوعی ضریب تمییز است. این ضریب که به‌صورت همبستگی دورشته‌ای نقطه‌ای محاسبه می‌شود، در واقع ضریب توافق سئوال با کل آزمون است. هر چه این ضریب همبستگی بیشتر باشد، نشان‌دهنده همخوانی سئوال با آزمون است. از جمله امتیازات این روش آن است که می‌توان این ضریب را از لحاظ معنی‌داری آماری تفسیر کرد. دیگر این که می‌توان از نظر عملی، معنی‌داری آن را مورد قضاوت قرار داد [۳۵]. برای تعیین پایایی (ضریب توافق) از فرم‌های تکمیل‌شده ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان، به‌ترتیب ۲۶ برگه از دانشکده فنی، ۴۲ برگه از دانشکده کشاورزی، علوم و تربیت بدنی و ۶۶ برگه از دانشکده علوم انسانی به تناسب جمعیت دانشکده‌ها مورد تحلیل قرار گرفتند. روش کار به این ترتیب بود که نتیجه ارزشیابی نهایی هر یک از برگه‌های ارزشیابی به‌عنوان یک متغیر و نتیجه ارزشیابی همان برگه در مورد هر سئوال به‌عنوان متغیر دوم در نظر گرفته شد. سپس ضریب همبستگی میان این دو متغیر (r) محاسبه شد؛ یعنی از طریق ضریب توافق (همبستگی)، پایایی بالا و پایایی پایین سئوال‌های پرسش‌نامه به‌دست آمد.

نتایج

روایی محتوایی پرسش‌نامه: در ارتباط با سئوال اصلی ۱، مولفه "ب" (استاد برای آموزش مطلب جدید زمینه‌سازی کرده و از مثال‌های عینی و ملموس استفاده می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "و" (تلاش می‌کند تا تمام مطالب جزوه یا کتاب درسی را برای دانشجو دیکته کند) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۲ ، مولفه "ج" (از روش تدریس مناسب با موضوع درس استفاده می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "ه" (میزان اطلاعات استاد به‌حدی است که قادر به پاسخ‌گویی به تمام سئوالات و رفع ابهامات یادگیری دانشجویان است) کمترین ارتباط را داشت. در مورد سئوال اصلی ۳، مولفه "و" (استاد برای ارایه درس آمادگی کامل دارد) بیشترین ارتباط و مولفه "ج" (استاد به تالیف، ترجمه و بررسی کتاب‌های تخصصی علاقه‌مند است) کمترین ارتباط را داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۴، مولفه "ب" (دانشجویان علاقه‌مند به تحقیق و مطالعه را مورد تشویق قرار می‌دهد) بیشترین ارتباط و مولفه "الف" (با مجلات رشته تخصصی ارتباط دارد) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی نشان داد. در مورد سئوال اصلی ۵، مولفه "الف" (موضوع درس هر جلسه را از قبل تعیین کرده و در ضمنِ تدریس خود، ارتباط مطالب جدید را با مطالب قبلی بیان می‌کند) بیشترین ارتباط و گزینه "د" (همه مطالب مطرح‌شده در کتاب و جزوه را سر کلاس ارایه می‌کند) کمترین ارتباط را نشان داد. در مورد سئوال اصلی ۶، مولفه "الف" (در ساعات اعلام‌شده می‌توان برای رفع اشکالات درسی به استاد دسترسی داشت) بیشترین ارتباط و مولفه "ب" (امور تحصیلی و شغلی دانشجویان را راهنمایی می‌کند) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی داشت. در مورد سئوال اصلی ۷، گزینه "ه" (سئوالات از همه قسمت‌های جزوه درسی تهیه شده است) بیشترین و مولفه "ب" (سئوالات امتحانی در حدی است که همه دانشجویان قادر به پاسخگویی به آن هستند) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۸، مولفه "ب" (استاد در کلاس یا پس از آن سئوالات درسی دانشجویان را با صبر و حوصله پاسخ می‌دهد) بیشترین ارتباط و مولفه "ز" (استاد نظرات دانشجویان را بسط داده و تدریس خود را براساس آنها بنا می‌گذارد) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۹، مولفه "الف" (استاد سر موقع به کلاس می‌آید و زودتر از موقع کلاس را ترک نمی‌کند) و مولفه "ب" (سرفصل درس را به‌صورت شفاهی یا کتبی در جلسات اول به دانشجویان ارایه می‌دهد) بیشترین ارتباط و مولفه "و" (در تدوین اهداف آموزشی و رفتاری، نیازهای جامعه را نیز در نظر می‌گیرد) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی نشان دادند. در ارتباط با سئوال اصلی ۱۰، مولفه "الف" (منابع اصلی و فرعیِ دردسترس و مرتبط با درس را معرفی می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "ه" (تلاش می‌کند که تمام قسمت‌های درس را به‌صورت عملی آموزش دهد) کمترین ارتباط را داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۱۱، مولفه "د" (به‌منظور یادگیری بهتر دانشجویان هر جلسه یک یا چند سئوال مطرح می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "ز" (برای دانشجویان قوی تکالیف اضافی و برای دانشجویان ضعیف آموزش‌های جبرانی در نظر می‌گیرد) کمترین ارتباط را نشان داد. در مورد سئوال اصلی ۱۲، مولفه "ج" (استاد از ابتدای ترم، زمان امتحانات و نحوه اختصاص نمره به فعالیت‌های علمی مختلف دانشجو از قبیل مقاله، تحقیق، ترجمه و آزمون را مشخص می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "ب" (از دانشجویان به‌صورت دقیق و مستمر آزمون کتبی یا شفاهی به‌عمل می‌آورد) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی نشان داد. در ارتباط با سئوال ۱۳، مولفه "الف" (استاد با مطرح‌نمودن سئوالات مهم و مرتبط با درس، انگیزه یافتن پاسخ را در دانشجویان ایجاد می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "ح" (به‌منظور تقویت قوه ابتکار دانشجویان فقط از سئوالاتی که قوه حافظه را می‌سنجد استفاده می‌کند) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۱۴، مولفه "ه" (درصورتی که واحد عملی در رشته باشد، استاد دلسوزانه قسمت‌های عملی را تشریح می‌کند و تلاش می‌کند همان

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

موقع دانشجویان مطلب را یاد بگیرند) بیشترین ارتباط و مولفه "و" (استاد حتی در دروس نظری، از روش‌های متنوع تدریس و از رسانه‌های آموزشی دیداری و شنیداری مانند اورهد، نوار، ویدیو و پروژکتور استفاده می‌کند) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی داشت. در ارتباط با سئوال اصلی ۱۵، مولفه "ب" (استاد ضمن اقتدار، احترام دانشجویان را حفظ می‌کند) بیشترین ارتباط و مولفه "ج" (استاد با رفتار توهین‌آمیز نسبت به دانشجویان در پی کسب اقتدار حرفه‌ای خویش است) کمترین ارتباط را با سئوال اصلی نشان داد (جدول ۱).

پایایی پرسش‌نامه: در گروه فنی- مهندسی، سئوال ۱۱ بیشترین و سئوال ۹ کمترین ارتباط را با کل نتایج ارزشیابی داشت.

جدول ۱) درصد انطباق هر یک از مولفه‌ها با سئوال اصلی برای سنجش روایی محتوایی پرسش‌نامه ارزیابی اساتید

مولفه‌ها← / ↓سئوال اصلی	الف	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط
۱- توانایی انتقال مفاهیم اساسی درس	۳۳	۷۰	۴۵	۲۵	۳۴	۲۴	۶۱		
۲- میزان تسلط استاد به موضوع درس	۶۸	۵۳	۶۹	۶۱	۵۱				
۳- میزان علاقه و اشتیاق استاد به آموزش	۵۷	۵۳	۳۳	۵۳	۵۲	۶۸			
۴- توان ایجاد تحرک و اشتیاق در دانشجویان در مسایل علمی	۲۹	۵۹	۳۴	۴۹	۵۳				
۵- تنظیم، آمادگی قبلی و ارایه مطالب درس و رعایت پیوستگی مطالب	۶۳	۳۹	۵۷	۳۵	۶۲				
۶- توانایی و رغبت در رفع مشکلات علمی	۶۱	۳۹	۴۹	۵۶	۵۱				
۷- کیفیت ارزیابی دانشجو در خلال ترم تحصیلی	۳۹	۲۷	۶۱	۴۸	۶۲	۴۹	۵۹		
۸- میزان پذیرش نظرات و سئوالات دانشجویان ضمن تدریس	۶۱	۶۴	۲۷	۳۰	۴۸	۵۲	۲۵		
۹- میزان رعایت مقررات آموزشی و نظم و ترتیب در حضور سر کلاس	۶۱	۶۱	۴۸	۵۲	۵۶	۲۳			
۱۰- میزان ارایه مطالب جدید و کاربرد عملی و شواهد مورد نیاز	۷۰	۵۹	۶۲	۴۷	۳۵	۵۶	۴۴		
۱۱- میزان تاثیر تکالیف تعیین‌شده در یادگیری	۵۳	۴۵	۵۶	۵۸	۵۴	۴۴	۱۵		
۱۲- تعیین نحوه ارزیابی فعالیت‌های علمی	۵۶	۲۹	۶۶	۳۹	۵۷	۴۶			
۱۳- نحوه مطرح‌نمودن سئوال در کلاس و امتحانات و میزان موثربودن آنها در شکوفایی و خلاقیت و ابتکار دانشجو	۷۱	۵۹	۶۱	۵۵	۳۲	۵۳	۵۷	۱۶	
۱۴- میزان نتیجه‌گیری از دروس آزمایشگاهی، کارگاهی یا عملیاتی با توجه به اختتام کامل آن	۶۱	۵۰	۵۶	۵۵	۶۴	۴۱	۴۷	۶۰	۵۵
۱۵- نحوه برخورد اجتماعی استاد با دانشجو و ایجاد احترام و اعتماد متقابل	۶۹	۷۵	۱۵	۶۷	۶۹	۴۳	۶۵	۵۲	۲۵

جدول ۲) سنجش پایایی پرسش‌نامه ارزیابی اساتید از طریق ضریب توافق

گروه← / ↓سئوال	فنی- مهندسی	کشاورزی، علوم و تربیت بدنی	علوم انسانی
۱- توانایی انتقال مفاهیم اساسی درس	۰/۷۵	۰/۹۴	۰/۹۱
۲- میزان تسلط استاد به موضوع درس	۰/۷	۰/۸۷	۰/۹۱
۳- میزان علاقه و اشتیاق استاد به آموزش	۰/۶۹	۰/۸۲	۰/۹۰
۴- توان ایجاد تحرک و اشتیاق در دانشجویان در مسایل علمی	۰/۷۵	۰/۹۳	۰/۹۴
۵- تنظیم، آمادگی قبلی و ارایه مطالب درس و رعایت پیوستگی مطالب	۰/۶۲	۰/۸۴	۰/۹۴
۶- توانایی و رغبت در رفع مشکلات علمی	۰/۸۲	۰/۹۳	۰/۹۵
۷- کیفیت ارزیابی دانشجو در طول ترم تحصیلی	۰/۵	۰/۸۴	۰/۹۱
۸- میزان پذیرش نظرات و سئوالات دانشجویان ضمن تدریس	۰/۸۲	۰/۸۵	۰/۸۸
۹- میزان رعایت مقررات آموزشی و نظم و ترتیب در حضور سر کلاس درس	۰/۴۴	۰/۶۸	۰/۸۱
۱۰- میزان ارایه مطالب جدید و کاربرد عملی و شواهد مورد نیاز	۰/۸۱	۰/۹۳	۰/۹۴
۱۱- میزان تاثیر تکالیف تعیین‌شده در یادگیری	۰/۸۹	۰/۹۲	۰/۹۴
۱۲- تعیین نحوه ارزیابی فعالیت‌های علمی	۰/۶۳	۰/۹۲	۰/۹۵
۱۳- نحوه مطرح‌نمودن سئوال در کلاس و امتحانات و میزان موثربودن آنها در شکوفایی و خلاقیت و ابتکار دانشجو	۰/۷	۰/۹۵	۰/۹۵
۱۴- میزان نتیجه‌گیری از دروس آزمایشگاهی، کارگاهی یا عملیاتی با توجه به اختتام کامل آن	۰/۷	۰/۹۵	۰/۹۵
۱۵- نحوه برخورد اجتماعی استاد با دانشجو و ایجاد احترام و اعتماد متقابل	۰/۵	۰/۷۶	۰/۸۱

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

در گروه کشاورزی، علوم و تربیت بدنی، سئوالات ۱۳ و ۱۴ بیشترین و سئوال ۹ کمترین ارتباط را با کل نتایج ارزشیابی نشان داد. در گروه علوم انسانی، سئوالات ۶، ۱۲، ۱۳ و ۱۴ بیشترین و سئوالات ۹ و ۱۵ کمترین ارتباط را با کل نتایج ارزشیابی داشتند.

بحث

در پژوهش حاضر برای تعیین روایی سئوال‌های پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید از روش روایی محتوایی استفاده شد تا به‌کمک آن، سئوال‌های ضعیف از سئوال‌های قوی تفکیک شده و در نتیجه اصلاح شوند. نتایج پژوهش نشان داد که مولفه "د" از سئوال اصلی یک (استاد قادر است تمام مطالب درسی را سر کلاس به تمام دانشجویان یاد دهد) با روایی محتوایی ۲۵٪ و مولفه "و" از سئوال اصلی یک (استاد تلاش می‌کند تا تمام مطالب جزوه یا کتاب درسی را به دانشجویان دیکته کند) با روایی محتوایی ۲۴٪ از روایی پایینی برخوردار بودند و در واقع کمترین ارتباط را با سئوال اصلی یک داشتند که باید اصلاح شود. نتیجه این پژوهش با پژوهش *معزی* همسو است [۲۸].

مولفه "ز" از سئوال اصلی ۸ (استاد نظرات دانشجویان را بسط داده و تدریس خود را براساس آنها بنا می‌گذارد) با روایی محتوایی ۲۵٪ و مولفه "و" از سئوال اصلی ۹ (در تدوین اهداف آموزشی و رفتاری، نیازهای جامعه و دانشجویان را نیز در نظر می‌گیرد) با روایی محتوایی ۲۳٪ از روایی پایینی برخوردار بودند. این نتیجه با پژوهش *ادهمی* و همکاران [۳۶] ناهمسو است. شاید این ناهمسویی به دلیل تفاوت ماهیت دروس پزشکی و غیرپزشکی به ویژه در علوم انسانی باشد که نظرات دانشجویان و وضعیت اجتماعی نمی‌تواند تعیین‌کننده اهداف آموزشی در علوم پزشکی باشد.

ضمناً همه مولفه‌های سئوال اصلی ۲ (میزان تسلط استاد به موضوع درس) و سئوال اصلی ۱۴ (میزان نتیجه‌گیری از دروس آزمایشگاهی، کارگاهی یا عملیاتی با توجه به اختتام کامل آن) از روایی بالایی برخوردار بودند؛ یعنی روایی محتوایی آنها بالاتر از ۵٪ بود که نتیجه این تحقیق با پژوهش *کرادفورد* و *برادشاو* [۳۷] درخصوص کلاس‌های تدریس اثربخش و پژوهش‌های *ادهمی* درخصوص روایی پرسش‌نامه [۳۶] و *حسینی* [۳۸] توافق دارد. *حسینی* در تحقیقی در دانشگاه قزوین در مورد دیدگاه‌های دانشجویان در مورد اولویت‌های ارزشیابی اساتید، مهم‌ترین اولویت در ارزشیابی استادان را تسلط بر موضوع درسی دانسته است.

در این پژوهش، مولفه "ب" از سئوال اصلی ۱۲ (استاد از دانشجویان به‌صورت دقیق و مستمر آزمون کتبی یا شفاهی به‌عمل می‌آورد) با روایی محتوایی ۲۹٪ روایی پایینی داشت که با پژوهش *آقاجانی* [۳۹] همسو است. یکی از دلایل پایین‌بودن روایی این سئوال آن است که طراحی آزمون‌های مختلف پیشرفت تحصیلی و انجام و تصحیح اوراق امتحانی برای استادان مستلزم صرف وقت و حوصله است؛ از این رو کمتر به آن گرایش دارند.

نتایج پژوهش نشان داد که پایایی (ضریب توافق) در همه سئوالات بالا بوده است، اما تفاوت ضرایب توافق (پایایی) سئوال‌ها در دانشکده‌های مختلف ناشی از ماهیت متفاوت کارکردهای اعضای هیات علمی در دانشکده‌های مختلف در بعضی از جنبه‌هاست.

نتیجه‌گیری

روایی محتوایی پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید دانشگاه گیلان در بعضی از سئوالات پایین است که باید اصلاح شوند. درخصوص پایایی (ضریب توافق) سئوالات پرسش‌نامه نیز گرچه همه آنها از پایایی بالایی برخوردارند، ولی این درجه توافق از دانشکده‌ای به دانشکده دیگر متفاوت است. بنابراین ضروری است برخی از سئوالات پرسش‌نامه ارزشیابی اساتید با توجه به دانشکده اصلاح شوند.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از معاونت پژوهشی دانشگاه گیلان به خاطر تصویب طرح پژوهشی و همچنین از تمامی دانشجویان و اساتیدی که در تکمیل پرسش‌نامه ما را یاری دادند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

1- Wether WB, Davis K. Human researches of personal management. 3rd ed. Monterey: McGraw Hill; 1998.
2- Delavar A. A study of effective teaching by student's point of view, quarterly of educational and psychological faculty. Allameh Tabatabaei Univ J. 1998;2(2):70-7. [Persian]
3- Saif A. Educational psychology: Psychology of learning and instruction. Tehran: Samt Publication; 2005. [Persian]
4- Delavar A. Some points about evaluation of universities academic staffs. Allameh Tabatabaei Univ J. 1997;5(2):70-8. [Persian]
5- Saif A. Teacher evaluation by using student's point of view: Is it reliable? J Psychol Res. 1997;4:12-24.
6- Remmers HH. A factor analysis of produce rating. J Educ Psychol. 1993;39:125-37.
7- Patrick F, Smart R. An empirical evaluation of teacher effectiveness: The emergence of three criteria factors. Assess Eval High Educ. 1998;23(2):167.
8- Delavar A. A study of effective teaching by student's point of views. Allameh Tabatabaei Univ J. 1998;2(2):7-17. [Persian]
9- Worthington A. The impact of student perceptions and characteristics on teaching evaluations: A case study in finance education. Assess Eval High Educ. 2003;5:49-64.
10- Patly D, Cashin WE. Thinking about teaching evaluation. London: Education Press; 2007.
11- Mc Pherson MA. Determinants of how students evaluate teachers. Res Econ Educ. 2003;37(1):3-20.
12- Aleamonie LM. Student rating of instruction: Hand book of teacher evaluation. London: Mcmillan Press; 2000.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

exams question. Qazvin Med Sci J. 2009;3(47):12-30. [Persian]
28- Moezi M. Academic staffs and students point of view about academic staffs evaluation and effective criteria in reaching. Shahr-e-Kord Univ Med Sci J. 2010;11(4):63-75. [Persian]
29- Lotfabadi H. Assessment and measurement in educational sciences and psychology. Tehran: Samt Publication; 2004. [Persian]
30- Saif A. The methods of educational measurement and evaluation. Tehran: Allameh Tabatabaei University Press; 2004. [Persian]
31- Morphy K, Shofer D. Measurement, assessment and educational evaluation. Saif A, translator. Tehran: Douran Press; 2010. [Persian]
32- Wiersma W, Jurs SG. Educational measurement and testing. Boston: Ally and Bacon; 1990.
33- Kerlinjer F. Foundation of research in behavioral sciences. Pasha Sharifi H, translator. Tehran: Avay Noor Publication; 2000. [Persian]
34- Delavar A. The methods of research in educational sciences and psychology. Tehran: Allameh Tabatabaei University Press; 2005.
35- Saif A. The methods of educational measurement and evaluation. Tehran: Allameh Tabatabaei University Press; 2005. [Persian]
36- Adhami A. Preliminary study of reliability and validity of academic staff's questionnaire. J Med Stud Dev. 2008;1(2):121-9. [Persian]
37- Cradford Ramsden P. A study of effective factors in teaching effectiveness. Delavar A, translator. Tehran: Allameh Tabatabaei University; 2010. [Persian]

38- Hossaini SM. Students point of view of Qazvin university academic stuffs, valuation priorities. Qazvin Univ Med Sci J. 2002;3(4):32-3.
39- Aghajani S. Students evaluation of teaching styles. Tehran; National Seminar of Medical Instruction, 2001. [Persian]

13- Jacobs C. Student rating of college teaching. Franklin Hall: Bloomington Evaluation; 2004.
14- Green Wald AG. Validity concerns and usefulness of student rating of instruction. London: Mcmillan Press; 2009.
15- Thorn A. An empirical evaluation of teacher effectiveness. Assess Eval High Educ. 1998;23(2):165-78.
16- Karimi F. Academic staffs view point about their evaluation by students. Iran Q Educ. 2012;4(4):171-5.
17- Murray HG, Yelly R. Longitudinal trends in student instructional ratings: Does evaluation of teaching lead to improvement of teaching? USA: Proceeding of the Meeting of the American Educational Research Association; 2000.
18- Gorgi E. The relation between social popularity of teacher and student evaluation [dissertation]. Tehran: Allameh Tabatabaei University; 2004. [Persian]
19- Thorondik A. Hygiene about the criteria of questionnaire. Toronto: Toronto University; 1989.
20- Lotfabadi H. Assessment and measurement in educational sciences and psychology. Tehran: Samt Publication; 2004. [Persian]
21- Saif A. Teacher evaluation by using student's point of view: Is it reliable? J Psychol Res. 1997;2:12-24. [Persian]
22- Openhiem AN. Design of questionnaire and assessment of attitude. Karimnia M, translator. 2nd ed. Mashhad: Astan-e-Ghods Publication; 2002. [Persian]
23- Bigdeli A. A study about validity of student's evaluation questionnaire of academic staffs. J Psychol. 2002;4(29):405-42.
24- Hossini SM, Sarchami R. Attitude of Qazvin university of medical sciences. Qazvin: Health Services Press; 2002. [Persian]
25- Khaiyer M. Effectiveness evaluation in advance education with focus on student's evaluation. Learn Res. 2011;3(7):93-113. [Persian]
26- Javaheri Z. The effective factors on evaluation of academic staff's performance by student. Q Ideas Educ Sci. 2010;l2(1):1. [Persian]
27- Najjar SH, Abedi P. Awareness and performance of academic staffs in assessment and reliability and validity of

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]

یادداشت:

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-10-10]